

XIII.

STVOŘENÍ
=====

Ú v o d

Je tento svět, v němž se odehrává lidský život a historie člověka, dílem náhody? Vznikl pouze diktátem neúprosných, leč bezejmenných zákonů přírody? povstal z ~~prestera~~ rozporu božských sil (mocností), jak to namnoze vidí a vykládají mýthy z pradávných dob? Vznikl z nějaké pradávné božské moci? Otázky kolem vzniku světa, vyhrocené poznatky dnešní přírodní vědy, nejsou pro člověka, tedy i pro křesťana jen předmětem teoretického zájmu. On sám je tangován, neboť patří k tomuto světu, získává nebo ztrácí s ním smysl svého já. Smysl či nesmysl své existence, je spjat se smyslem nebo nesmyslem světa.

Hledáme-li jako křesťané odpověď na tuto otázku po vzniku světa, jsme zprvu a především odkázáni vždy na odpověď, kterou hledal a našel Izrael ze zkušenosti svých dějin s Bohem. Neboť obec Kristova tuto odpověď přijala, byť obohacenou o nové prvky a příměsi.

Je odpověď z tehdejší doby také odpovědí pro dnešek? Může obstát před poznatky vědy? Kdo pátrá po odpovědi na tuto otázku, bude především muset svědomitě prozkoumat co učí písmo svaté o stvoření světa a o člověku; bude se muset pokusit zjistit - i proti nedorozumění těchto výpovědí - jejich vlastní význam pro celek víry a života. poté mohou tyto texty dát k dispozici svůj nadčasový a tím právě každé době zvláště přisouzený smysl.

O b s a h :

1. VÝPOVĚDI O STVOŘENÍ VE VÍŘE BOŽÍHO NÁRODA
 - 1.1 Dějiny spasení a čin stvoření v kředu církve a Izraele
 - 1.11 víra v Boha dějin
 - 1.12 Rozšíření; víra v Boha dějin a stvoření
 - 1.2 M i m o b i b l i c k é m ý t h y o s t v o ř e n í
jako pozadí biblického vyli-
čení stvoření
 - 1.21 vznik světa bojem
 - 1.22 vznik světa mírumilovným vytvářením
 - 1.23 vznik světa; společné znaky v Bibli a mýthu
 - 1.3 I z r a e l a m ý t h y o s t v o ř e n í ;
p ř e j í m á n í z m i n u l o s t i a p ř e -
m ě ň o v á n í
 - 1.31 Kněžský spis; řád stvoření, základ a předobraz člověka
 - 1.32 Jahvista; Boží čin stvoření, počátek dějin spásy
 - 1.33 Literatura mudrosloví; víra ve stvoření z pozorování světa
 - 1.34 Žalmy; chvála stvořitele ze stvoření
 - 1.35 Deutero-Izaiáš; výpověď o stvoření v oznámení spásy
 - 1.4 P o z n á n í B o h a z c h á p á n í s t v o ř e n í -
c h á p á n í s t v o ř e n í z p o z n á n í B o h a
 - 1.41 Jahve - "stvořitel nebe i země"
 - 1.42 Nebe a země - dílo Jahveho ochotného (svolného) spasit
 - 1.43 Stvoření pod zorným úhlem jahvovy spásné vůle
 - 1.5 P o k r a č o v á n í v N o v é m z á k o n ě
 - 1.51 Otec Ježíše Krista - pán stvoření
 - 1.52 Důvod (základ) stvoření - v Trojjediném Bohu
2. PŘEDSTAVY IZRAELE O STVOŘENÍ
 - 2.1 O n o " j a k " v B o ž í m č i n u s t v o ř e n í
- " p r ů b ě h " s t v o ř e n í
 - 2.11 Akt Božího stvoření jako nevysvětlitelné tajemství
 - 2.12 Akt Božího stvoření jako "vytvoření" světa;
znázorněný ve stylu onoho "ještě ne"

- znázorněný jako řád chaosu
- podaný v obrazu chaotického boje
- 2.13 Akt Božího stvoření jako konání a působení
 - dělání, nikoli plození
 - znázorněného obrazy z oblasti řemesel
- 2.14 Akt stvoření Bohem v slovu
 - jež oznamuje,
 - jež něco způsobuje
 - jež oznamuje suverenitu Boha
- 2.15 Tvůrčí akt Boha jako "stvoření"
 - jež je neporovnatelný
 - jež vytváří a přináší něco nového
 - jež je bez "předpokladu"

- 2.2 Č l o v ě k v B o ž í m s t v o ř e n í
- 2.21 představitel a zástupce Boha
- 2.22 Slabý, leč v bezpečí u Boha
- 2.23 v napětí mezi velikostí a slabostí

- 2.3 S t v o ř e n í j a k o z a c h o v á n í s v ě t a
- 2.31 svět trvale závislý na Bohu
- 2.32 svět - Bohem uchovávaný
- 2.33 zachování světa - tvůrčí čin a tvůrčí klid Boha

- 2.4 V í r a v e s t v o ř e n í v e c h v á l e B o h a
- 2.5 Ú k o l y

- 3. B I B L I C K Á V Í R A V E S T V O Ř E N Í A M O D E R N Í P O Z N Á N Í P Ř Í R O D Y
- 3.1 S t v o ř e n í a v z n i k v e s t a r é m o b r a z e s v ě t a
- 3.11 Mýty o stvoření a vzniku v okolním světě Izraele
- 3.12 Mýty o stvoření a vzniku ve službách všeho, co existuje
- 3.13 Izraelská víra ve stvoření - základ důvěry ve spásu
- 3.14 víra ve stvoření - otevřená pro myšlenky o vzniku světa

- 3.2 S t v o ř e n í a e v o l u c e
- 3.21 víra ve stvoření v kolisi s přírodními vědami?
- 3.22 základní představa přírodní vědy:
 - vývoj kosmu

- evoluce všeho života živého

3.23 víra ve stvoření a představa vývoje - žádná alternativa

3.24 Úkoly

4. VÍRA VE STVOŘENÍ A VÍRA V KONEC ČASŮ

4.1 K o n e c s v ě t a a d o v r š e n í s v ě t a
z h l e d í s k a s t a r é h o z á k o n a

4.11 Ohrožení světa hříchem

4.12 zánik světa na základě hříchu - obnova světa na základě
Boží věrnosti

4.2 N o v é s t v o ř e n í s v ě t a a č l o v ě k a
v K r i s t u

4.3 B ů h s p a s e n í j a k o z a k l a d a t e l
a d o v r š i t e l s v ě t a

1. VÝPOVĚDI O STVOŘENÍ VE VÍŘE BOŽÍHO NÁRODA

1.1 Dějiny spásy a akt stvoření v krédu církve a Izraele

Apoštolské vyznání víry počíná slovy: "věřím v Boha, všemohoucího Otce, stvořitele nebe i země ..." Bible začíná zprávou o stvoření: "Na počátku stvořil Bůh nebe i zemi ..." (Gen 1,11). Tento postoj vyznání k stvořitelskému činu Boha na počátku vyznání víry a na počátku Bible by mohl vést k domněnce, že stvoření je základním dogmatem jak víry křesťanské tak Izraele. Kdo se však zabývá vírou Izraele a jejím vznikem blíže, upozoruje, že výpovědi o stvoření nestojí ani na počátku ani v centru víry. Bude pak moci jako křesťan lépe chápat a zařadit svou víru v Boha - stvořitele.

1.11 výchozí bod; víra v Boha dějin

Izraelské kmeny a rody zajisté znaly z dob svých předků představy o stvoření.

Byly při nejmenším obeznámeny od období patriarchů s velkým bohem a bohem Ešem, jenž byl uctíván v Kanaan jako "stvořitel nebe i země" (sr. seš. XI/4.21).

Mluvily-li však o Jahve a jeho působení, začínaly vyvedením z Egypta, vyprávěly o záchranném činu a podávaly zprávu o propůjčení zaslíbené země. toto dění bylo pro ně tak důležité, že už nepohlížely dále zpět do předcházejících časových prostorů, nýbrž zahrnovaly jen bezprostředně předcházející dějiny k Jahvo-
vu záchrannému aktu, vyprávěly o dějinách svých praotců, kteří na Boží přímluvu vešli již do styku se zaslíbenou zemí.

Tak začíná elohista své líčení nikoli stvořením, ale Abrahamem (srv seš. XI/3.11.1). A v jednom starém vyznání víry, v "malém spasné dějinném krédu", jež bylo pronášeno při podávání prvních plodů z pole, nebyl vynášen stvořitel - Bůh, jenž by dary stvořil, ale byl vyznáván Jahve, jenž osvobodil Izrael a propůjčil mu spásný dar země (viz Dtn 26,5b - 9) (srv.seš. XI/4.33).

1.12 Rozšíření; víra v Boha dějin a ~~víra~~ stvoření

Že zájem Izraele byl zaměřen právě především na působení

Boha v jehož dějinách neznamena, že pro starozákonní Boží lid byly výpovědi o stvoření a stvořiteli bez významu. Byly zprvu spojeny se spásně-historickým svědectvím o víře Izraele jen vnějšně, ale pak i vnitřně. Byl dokonce umístěny před nimi, ovšem ne proto, že by byly během doby získaly přednostní postavení, ale protože - vzato chronologicky - v nich sdělované Boží skutky (činy) spočívaly dříve.

Žalm 136 je příkladem pro souběžnost výpovědi o dějinném spasení a stvoření. Velebí se velké činy Boha: "On sám způsobil velké zázraky... stvořil nebe v moudrosti.. Upěvnil zemi nad vodou.. Stvořil velká světla.. Slunce pro vládu za dne.. Měsíc pro vládu za noci... Vyvedl Izrael z jeho středu (srv. Ž 136,4-11).

1.2 Mimobiblické mýty o stvoření jako pozadí biblického vyličení stvoření

Jestliže zájem Izraele o původní víru v jeho dějinách platil především spasitelskému jednání Boha, klademe si otázku, jak konečně přece došlo k výpovědím o stvoření světa a člověka. Jestliže neměl žádné vlastní tradice, mohl možná čerpat z tradice jiných národů. Skutečně již v raných dobách existovala u národů Mezopotamie a Egypta vyprávění o stvoření světa bohem stvořitelem.

1.21 Yznik světa bojem

Nejznámější mezi nimi je patrně babylonský epos "Enuma eliš" ("Když nahoře"), jenž je takto nazýván podle začátečních slov. Opěvuje stvoření světa bohem Mardukem, jenž po urpatném boji s mořskou nestvůrou Tiamat stvoří z chaosu kosmos.

"Když nahoře nebyla nebesa jmenována, když dole země neměla pojmenování, když sám Apsu, prvopočáteční, zploditel bohů, Mummu Tiamat, jenž je všechny porodil, smíchali své vody, když odumřelý rákos se ještě nenahromadil, houští sítin nebylo vidět, když se ještě neobjevil žádný bůh, jménem nepojmenován, osud mu nebyl určen, tehdy byli zrozeni bohové z klína Apsuho a Tiamata... Matka z podzemí... porodila hrozné hady s ostrým zubem, s nemilosrdnými čelistmi, jedem místo krve naplnila jejich tělo... (Marduk) zvedl cyklon svou mohutnou zbraň a Tiamat volal na ní: Utkejme se ... a bojujme v seboji. Když to Tiamat uslyšel, byl bez sebe zlostí, ztratil rozum. vydala proti němu takový řev, že její nohy od shora dolů na sebe narážely... Tehdy se střetli Tiamat a Marduk, nejmoudřejší z bohů, vrhli se na sebe a utkali se v boji. Marduk rozprostřel svou síť, chytil ji v ní, vypustil

před ní zlý vítr, jejíž si schovávala. Když Tiamat otevřela tlamu, aby ho pozřela, vhodil do ní bouři, aby nemohla už sevřít rty. Uprutné vichry naplnily její tělo. Její tělo se nadmulo a její ústa zůstala otevřena. Vystřelil šíp, roztrhl jí břicho, rozpáral její život, její mrtvolu pohodil na zem a postavil se na ní. Pán postavil nohu na Tiamatin kříž, svou bezohlednou dýkou rozpoltil její hlavu... Pán odpočíval a prohlížel její mrtvolu. Z rozpoltěné nestvůry chtěl stvořit něco uměleckého. Rozřezal ji tedy ve dvě jako uschlou rybu; jedné poloviny použil k tomu, aby udělal nebeskou báň... vymyslel umístění pro velké boky... v obrazcích hvězd zjednal řád v jejich patřičných vzdálenostech, hvězdy... do Tiamatina břicha umístil Zenit. Dal zazářit Nannarovi a svěřil mu noc. Učinil ho ozdobou noci... dal její hlavě místo; nad tím navršil horstvo... v jejích očích otevřel Eufrat a Tigris... Navršil na její hruď plodné pahorky... Z jednoho závitu jejího ohonu stvořil stuhu země a nebe... Rozepjal oblouky (nebes) a upevnil zemi. Nasypal prach do nitra Tiamaty... a oddělil nebe od země..." (Z pramenů starého Orientu; Mýty o stvoření - Köln 1964, str. 134 - 144).

Mnohem dříve je třeba datovat text ze starého sumeru (kol. 2000 př. Kr.), v němž se líčí, jak Enki, bůh moudrosti a uměleckého řemesla, provádí "rozkazy" boha tvůrce - Enlila. Tento bůh vzduchu totiž nejdříve oddělil nebe a zemi, jež byly pramořem spojeně stvořeny a pak plánoval celý vesmír; slunce, Měsíc a planety, vítr, bouři a orkán, řeku, horstvo a rovinu. Vymyslel si stvoření člověka, město a stát, kanál a příkop, pole a selenskou ušlechtilost, potřebná nářadí k životu jako špičák, formičku na cihlu a pluh. Nakonec upravil veškerý kosmický řád pevnými zákony.

1.22 vznik světa mírovým postupem.

I ze země Nilu jsou tradovány kosmogonie, zatímco se ze syrsko-kananejského prostoru dosud žádné vlastní vyličení stvoření neobjevilo.

Kosmogonie jsou stvořitelenské mýty, jimiž se v jednotlivých kulturách vysvětluje vznik světa. Mohou být zachyceny v eposu o stvořeném, tj. ve vyprávění o tomto dění.

Podle Kosmogonie egyptského města On (Heliopolis) vytváří Atum, jenž vznikl vlastní silou z Nun - pramoře, vzduch a vlhkost sebeoplodněním. Tato božská dvojice zrodí nebe a zemi. podle theologie z Memphis propůjčil bůh Ptah bohům a životním mocnostem jejich existenci darováním srdce a jazyka. Člověk byl chápán jako dílo zformované na hrncířském kruhu boha-skopce "Čanuma".

Různé mýty o stvoření, jež vznikly v Egyptě, mají všeobecně mírumilovný ráz, zatímco v mezopotamských mýtech vzniká svět většinou bojem.

1.23 vznik světa; společné znaky v bibli a mýthu

Kdo tyto mýty o stvoření mezi sebou porovnává, může zjistit, že se zde i tam najdou společné prvky.

Úk o 1 : Čtete obě vyprávění o stvoření Gen 1,1-2,4a a Gen 2, 4b-25. Zkuste zjistit, zdali a které prvky vylišení se zde nalézají, jež se obdobně vyskytují i ve shora pojmenovaných mýtech o stvoření.

1.3 Izrael a mýty o stvoření; pohled zpět a transformace (přeměna)

Fakt tak nápadných shod vede k závěru, že si Izrael posloužil těmito mýty o stvoření, když začal sám přemýšlet na základě své víry v Jahve o začátcích světa. Avšak právě víra v Jahve to také byla, jež seřadila převzaté představy do nových souvislostí, naplnila novým významem a odmýtologisovala je (zbavila je mýtiského nátěru, elementu). přehled o důležitých výpovědích týkajících se stvoření nechť to ukáže.

1.31 kněžský spis; řád stvoření, základ a předobraz člověka

Mezi texty St.zákona o stvoření zaujímá Gen 1,1-2,4a (zpráva kněžského spisu o stvoření) obzvláštní postavení (ke kněž. spisu srv. seš. XI/3.11.1). Tento úsek je vyprávěním, jež podává zprávu o vzniku světa, všem vyprávěním zvláštního druhu. Je podána (vybudována) bez vypravěčského sledu jednajících a mluvících osob. Její sled se pohybuje v slavnostních, stejně stavěných větech.

Tento slavnostní rytmus může připomínat stereotypní uspořádání rodokmenů, genealogií, jak byly známy ve starém Izraeli a okolním světě. Schema takových genealogií hrálo i v mimobiblických mýtech o stvoření svou roli; v nich jsou vyprávění o stvoření světa spojena nerozlučně s vyprávěním o vzniku božstev

(theogonie) takže se tato vyprávění jeví často jako listiny původu, genealogie bohů. používá-li autor Gen 1 formy genealogie, aniž by tím přejímal představu božstev a božských mocností ve světě, pak se obrací právě tak proti kosmogoniím okolního světa, jež uvádějí vznik světa v souvislost s genealogiemi božstev.

Vypravěčská základna Gen 1 prozrazuje ještě jinou věc. Autor chce již formou, kterou zvolil, ukázat, že stvoření je dílem Boha a že jeho řád má význam pro Izrael.

Ú k o l : Abyste poznali výstavbu textu, čtete ještě jednou text Gen a zapište do dolní tabulky v heslech stvořitelská díla Boží v souladu s "dny stvoření".

1. den

4. den

2. den

5. den

3. den

6. den

Tato umělecká stavba je záměrná, aby již ve vylíčení vyjadřovala něco ze spolehlivé struktury řádu všeho stvořeného; nejprve se připraví "odloučením" (den 1-3) životní prostory, jež pak (den 4-6) jsou vybaveny. právě svým spolehlivým řádem je svět prokazován jako dílo Boží, jemuž lze důvěřovat.

Spolehlivý řád světa chce autor ukázat tím, že každé dílo dne a tvůrčí dílo se jeví ve schematu stejně stavěných vět v sobě jako čin nebo působení Boží;

1. Úvod	"A Bůh pravil"
2. Rozkaz	"Nechť se stane"
3. Provedení	"A tak se stalo"
4. Posouzení	"A Bůh viděl - bylo to dobré"
5. Začlenění	"A nastal večer a ráno"

Cíl celého vylíčení však vězí, jak poněkud násilně zarámování osmi děl šesti dny jasně ukazuje, v jeho závěru.

Osm děl je dáno do schematu šestidenního týdne, jež končí

sedmým dnem, dnem odpočinku. Tímto řádem stvoření je člověku přikázán i řád jeho života; člověk, který světlí sedmý den, sabbat, jako den odpočinku, napodobuje tvůrčí odpočinek Boha a přiznává se k Bohu-stvořiteli. Tím nabývá stvoření významu pro Boží národ, jenž ve své mnohostrannosti vystupuje ještě jasněji v jiných textech.

1.32 Jahvista; čin Božího tvoření, začátek dějin spasení

K zprávě o stvoření z kněžského spisu se bezprostředně připojuje zpráva o stvoření z pera jahvisty, jež ve skutečnosti vznikla dříve. Nepředstavuje v sobě uzavřenou jednotu, nýbrž tvoří v podstatě jen pá úvod zprávy o pádu (Gen 3).

Ani zde není vlastním cílem autorovým popsat stvoření světa a jejich bytostí. V celém vyprávění, jež začíná stvořením člověka, jde autorovi o to, vypracovat linii spásy, viny a trestu v dějinách lidí. V protikladu k spásnému daru ráje klade na začátek pustou poušť. Mýtické obrazy (bůh jako hrnčíř a pěstitel, boží zahrada, strom poznání příp. života) jsou v této zprávě hodně zřetelné.

Ale tím, že jsou tyto obrazy podřízeny ústřední výpovědi, když Bůh Jahve udělal zemi a nebe, "jsou stavěny v nové souvislosti" suverénního tvůrčího působení Boha a tím zbavovány mýtického obsahu.

Když redaktor pentateuchu opět tato obě vypravování o stvoření (kněžské a jahvistické) postavil vedle sebe, pak už se tím zamezuje příliš masivně-vnější chápání jejich výpovědí. Že se o stvoření mluví v různých mytologických obrazech vedle sebe, ukazuje, že právě ne tyto obrazy jsou vlastními výpovědmi a že tajemství světa musí být nazíráno z různých stran.

1.33 Literatura mudrosloví; víra ve stvoření z úvahy o světě

I literatura moudrosti Izraele přemýšlí o vzniku všeho stávajícího. pozoruje kosmos a pokouší se chápat smysl toho, co viděla. Smysluplný celek kosmu ji přivádí zpět k Bohu.

"Chval, má duše, pána! pane, můj Bože, tys mocně velký! Oděl ses v nádheru a výsost... Ty jsi, jenž jsi rozeplal nebe jako střechnu stanu, jenž upevňuje základní trámoví pro své komnaty ve vodách... jenž i zemi pevně postavil na její pilíře, takže už nikdy nezakolísá... Trávě dáš vypučet pro dobytek, rostliny pro

polní práce člověka, aby získal ze země chléb a víno, jež obla-
žuje srdce člověka; aby od oleje se tvář zaleskla a chléb lid-
ské srdce posílil... Jak četná jsou přece tvá díla, pane! Všech-
no jsi stvořil moudře, země je naplněna tvým vlastnictvím" (ze
Ž 104).

Mnohdy halí literatura moudrosti i ta pozorování, jež učini-
la, do otázek kladených pozorujícímu člověku, aby ho tímto způ-
sobem přivedla k tvůrci.

"Tu odpověděl pán Jobovi z bouřky a pravil: Kde jsi byl, když
jsem zakládal zemi? Odpověz, pokud to víš; kdo stanovil její
míry? - vždyť to víš. Nebo kdo nad ní rozepjal měřiví provaz?
na čem zapustil její podstavec? Kdo jí postavil úhelný kámen
při radostném sboru ranních hvězd, když vesměs všichni synové
boží jásali? A kdo uzamkl moře dveřmi, když se pěnívě vyhrnulo
z mateřského lůna, když jsem ho oděl mrakem, a za plenu dal tem-
nou mlhu, když jsem proti němu stanovil (určil) své pevné hranice
a přiložil závory i dveře, při čemž jsem děl; až potud můžeš při-
jít, dále ne! Zde hráz pro tvé hrdé vlnobití" (sr. Job 38).

pro literaturu moudrosti tkví za zjištěním, že vše je stvoře-
no, tajemství Božího činu samého. Pro něj se člověku nedostává
slov pochopení. proto používá liter. moudrosti, kde chce mluvit
o činu stvoření, staré stylové formy "ještě - ne", jíž bylo už
použito v mezopot. mýtech o stvoření. (srv. 1.21 - začátek epo-
su Enuma Eliš). Tak má být čin stvoření bohabojně opsán;

"... na počátku před počátkem země. Když ještě nebylo světové
moře, kdy ještě nebyly prameny bohaté na vodu. Než byly hory
hluboce zakotveny, a před pahorky... Když ještě nestvořil zemi
a luhy, ani veškeré hroudy na pevnině, když stvořil nebe..."
tehdy byla božská moudrost už tu a stála tu jakoby poradkyně
po boku Boha-Tvůrci (srv. přísl. 8,23-30).

Nebo se literatura moudrosti přidržuje při pozorování světa
mytolog. obrazů jako je tomu u motivu o vítězství nad drakem
chaosu, aby vykreslila zároveň jak to tajemné tak i bezpro-
střednost Božího působení;

"vyměřil hranici kol kolem vodám až k okraji světla a tmy. Slou-
py nebes se chvějí a hrozí se tvé výhražky. svou mocí vzněcuje
moře, svou moudrostí roztrhává Rahab (nestváru chaosu). Jeho de-
chem se rozjasní nebe, jeho ruka probodne prochájecího hada. Hleď,
to jsou jen krajní konce jeho cest" (Job, 26,10-14).

1.34 Žalmy; velebení tvůrce ze stvoření

O Boží tvůrčí síle zpívá Izrael i ve svých modlitbách. Žalmy
velebí stvořitele nebe a země a jeho dílo. Mnohdy se rozrůstají

na malá líčení o stvoření, jež se snaží vykreslit několika málo tahy - i s použitím mytolog. prvků - akt stvoření;

Ty krotíš vzdouvání moře, zklidňuješ zuření jeho vln. Rahab jsi potřel jako zabitého, svým silným ramenem jsi rozptýlil své nepřátele. Tvá jsou nebesa, tvá je i země; země a co ji naplňuje - tys ji založil. Sever a jih, ty jsi je stvořil. Tábor a Hermon velebí tvé jméno" (Ž 89,10-13).

1.35 Deuterocizaiáš, výpověď o stvoření v oznámení spásy (spasení)

Izaiáš, jenž je obeznámen důvěrně s myšlenkovou náplní moudrosti, hovoří často o tvůrčím počínání Jahvově. Nepodává uzavřené vylíčení stvoření, nýbrž utrhuje tě a tam do svého svěstování patřičné výpovědi:

"Kdo je to, jenž změřil hrstí svou vodu a nebesa pídí rozměřil (omezil)? Kdo pojal mírou dutou prach země, kdo zvažil na váze hory, kdo na miskách vah pahorky?... Kdo je to, jenž tu trní nad okrajem země, jehož obyvatelé jsou jako kobylinky luční? Jenž rozpíná nebe jako závoj a rozprostírá jej jak obývací stan.. Ke komu mně připodobíte, jemuž bych byl podoben? dí svatý. pozvedněte oči k výšinám nebes a vizte; Kdo stvořil tyto hvězdy? On, odpočítaně vyvádí jejich vojsko, je všechny podle jména volá, silnému, Mohutnému nechybí ani jeden... Nevíš to, neslyšel jsi to? ^{Bůh} Věčný je tvůj pán, „stvořitel konců země.“ (Iz 40,12-28).

1.4 Poznání Boha z chápání stvoření - pochopení stvoření z poznání Boha

Jak tento úryvkovitý přehled objasňuje, vyjadřuje st. zákon rozličně a v mnoha souvislostech o tvůrci a stvoření. Zároveň se tímto přehledem již naznačuje, že výpovědi o stvoření a jeho vylíčení nejsou navrženy a udělány jen pro ně samé. Splňují spíš určitý úkol v souvislosti s výpovědí víry Izraele o Bohu a jeho působení v dějinách. Odtud jsou i mytologické obrazy a představy nově utvářeny a postaveny do služeb těchto výpovědí o stvoření. při tom by bylo nutno se zeptat, jak vůbec došlo k přiřazení výpovědi o Jahvově spásném působení a výpovědi o stvoření, jaké z toho vplynuly důsledky pro chápání "stvoření" a jak naopak obraz Boha a světa Izraele tím sám nabyl nových rysů.

1.41 Jahve - "tvůrce nebe a země"

Jistě byla již v ranné době v Jeruzalémě přejata výpověď o

stvoření do Boží chvály. Tam byl Jahve, Bůh Izraele, jenž se v dějinách svého národa ukázal jako jediný mooný, postaven na roveň s boho-tvárcem Elem; ten byl uctíván na Sionu jako El Eljon (Nejvyšší bůh) srv.1.11).

To dosvědčuje tajuplná scéna Melchisedeche s Abrahámem. V ní praví král ze Salemu (Jerusalemu); požehnán buď Abrahám, El Eljonem, jenž stvořil nebe a zemi. A praotec dí: "Zvedám své ruce k Jahvovi, El Eljonovi, stvořiteli nebe a země" (sr. Gen 14,18-2).

Od tohoto ztotožnění ponechává si Bůh Izraele titul "tvůrce nebe a země", je pojat do hymnického velebení božských činů a působícího Boha a dále rozvíjen. tím se otevřela možnost, vnésti představy o stvoření do tradice víry Jahvova národa, zprvu možná jednotlivé rysy, nakonec však i široce obsáhlá líčení.

Nejstarší doklady pro výpovědi o stvoření uvnitř představ víry starozákonního národa Božího se naleznou podle všeho v textech, jichž bylo používáno při bohoslužbě. Již citovaný Žalm 89, jenž ve svých nejstarších částech může pocházet z ranné doby královské, je toho příkladem. Spojuje stvoření světa a založení dynastie Davidovy. tím má být zdůrazněna pevnost královského domu a svatého města i s chrámem. Proto poukazuje na trvalost tvářčích díla Boha, jenž je nositelem i těchto institucí.

"Ano, prohlašuji: Na věky je milosrdenství nastoleno, pevně stojí na nebi tvá věrnost; uzavřel jsem smlouvu se svým vyvoleným, přísahal svému služebníkovi Davidovi; propůjčím věčné trvání tvému rodu a zřídím tvůj trůn pro všechna pokolení; pane, Bože zástupů, kdo je jako ty? Tvá moc a tvá věrnost jsou kolem tebe..." (Ž 89,4-12).

1.42 Nebe a země - dílo Jahve, který chce spasit

Zařazením výpovědi o stvoření do svých tradic víry přibyl Izraeli poznání nové stránky v jeho obrazu Boha. Jahve se nyní projevil jako stvořitel kosmu a tím i vládnoucí pán a král, ba i jako vlastník toho, co je, světa i s jeho bytostmi (tvory), všech národů a každého člověka.

věta "Jahve je stvořitel" bylo nadto i nejdůležitějším krokem na cestě Izraele, chápat a vysvětlovat svět. Nyní se mohlo to, co se o Jahvovi již vědělo z historické zkušenosti, vzít na pomoc pro výhled světa a jeho původu. Jahve, jediný, ochotný spasit, mooný a spolehlivý, zcela svobodný a vše ostatní suverénně určující, zcela nezávislý a přece plný milosti člověku nakloněný - on byl tvůrce. Tak bylo možno spatřovat i jeho s

stvoření ve světle těchto podstatných rysů.

1.43 Stvoření pod spásnou vůlí Jahveho

větou "Jahve je stvořitel" nabývá Izrael tedy možnosti vyložit existující z božské spásné vůle. Tento výklad lze sledovat v různých již jmenovaných vrstvách a formách starozákonní teologie;

1. Jahvista může, vychází-li z hlediska víry národa Jahvova, sledovat lidstvo zpět až k počátkům. Činí tak z hlediska (víry národa) chápání dějin, jehož středem je člověk a jeho poměr k Bohu.

Jahvista viděl na Davidovi, že Bůh poskytne vyvolenému jednotlivci, jenž má význam a úkol pro mnoho jiných, "smlouvu o spasení". Tuto myšlenku sleduje zpět k onomu prvnímu člověku, k Adamovi, na němž jsou všichni ostatní závislí, vidí ho Jahvem stvořeného a takovou smlouvou o spasení pro sebe a všechny příští generace obdarovaného, ale i vystaveného Božímu požadavku. Stvoření se tak stává jahvistovi počátkem dějin spásy, jejichž temný, mnohdy nebezpečně narůstající stín je a zůstává historie zla(neštěstí).

Příklon a příslib Boha stvořenému člověku se ukazuje znovu a nově, zvláště zřetelně v jeho hledisku na "Noemovu smlouvu", jež přislubuje trvalé překonání chaosu a řádný běh stvoření.

2. I kněžský spis stojí při svém posuzování a výkladu stvořené skutečnosti na základě "smlouvy - spásné". Sleduje dějiny zpět až k počátkům světa a vidí platnost smlouvy (o spásě) pro celý kosmos, zvláště ovšem pro člověka, jak to zřetelně naznačuje ve svém chápání vyprávění o Noemovi, „Stvoření je spásyplné utváření světa.

V kněžském spisu je silně zdůrazněn řád zbudovaný na kosmu. Spolehlivost Božího řádu zdůvodňovaného v slově i vůli pána má vstoupit do světla, aby posluchači poselství ji v útrapách exilu brali jako znamení pro to, že Boží spásná vůle, jež byla jednou Izraeli přislíbena, není rozbita ani neztratila účinnost. (srv. 1.31).

Tak se stává stvoření v kněžské teologii výmluvným svědectvím

Jahvovy dobrotivosti, věrnosti a přízně. Už není nazíráno jako u jahvisty pro ně samotné, ale je spatřováno z hlediska představ víry Izraele a je hodnoceno v jeho síle výpovědi pro právě existující situaci Božího národa. Theologie úmluvy je rámcem a vedoucím principem pro výpovědi o stvoření.

3. Ještě jasněji než u obou vrstev pentateuchu (J,K) lze poznat v Žalmech, že výpovědi o stvoření se vztahují na spásně dějinnou situaci Božího lidu.

Když žalm 89 velebí tvůrčí působení Jahvovo, činí tak v souvislosti s theologií úmluvy Davidovy (srv. 1.41): Tak, jak Bůh svou mocí postavil skutečnost stvoření do života a jak ji v jejím stavu spolehlivě a pevně udržuje, tak zaručuje s přízní a věrností slib věčného trvání pro trůn a dynastii Davidovu.

Obzvláště zřetelně lze zjistit použití výpovědi o stvoření v Ž 74, kde jsou vloženy doprostřed nářku nad zbouráním Jeruzaléma a chrámu. Národ zde prosí o vykoupení z velké nouze. Tak dovolují projevy o božském stvořitelenském působení nalézt v Izraellových bédách novou naději na vykoupení.

4. Toto zdůraznění je u deutero-Izaiáše ještě zesíleno. Jeho proctví je prostoupeno oběma výpovědmi víry "Jahve je mocný Bůh dějin" a "Jahve je stvořitel". Nestojí prostě vedle sebe, nýbrž často se spojují k jednotnému nazírání. V obou se projevuje jediná moc a božství Jahvovo. To je základ, z něhož prorok zvěstuje spásu. Bůh Izraele bude řídit události tak, že přivede svůj národ opět domů a znovu postaví svaté město; "Nyní však promlouvá pán, jenž tebe, Jakube, stvořil, jenž tebe, Izraeli, formoval: neměj obav, neboť já tě spasím, zavolám tě jménem, jsi můj." (IZ 43,1)

Tak těsným se u Izaiáše stává spojení stvoření a božího činu, že může oslovit pána; "vzhůru, vzhůru, oděj se mocí, rameno páně; vzbud se jako ve dnech dávnověku," ve dnech prastarých rodů (generací): Nebyl jsi to ty, jenž rozdrtil Rahaba a proklál draka? Zdalipak jsi nevysušil moře, vody mocných... jenž učinil schůdnými hlubiny mořské pro průchod vykoupěných?... (IZ 51,9f). Stvoření světa a čin vykoupení u Rákosového moře jsou jmenovány jedním dechem.

Pro Izaiáše je spolehlivost ve sliby Boží spásy zakotvena tak velice ve tvůrčím působení a stvořitelský čin Boha je tak velice spatřován jako zahájení dějin spásy Boží, že se stvoření

a dějinné spásné působení Boha před jeho očima spojuje v celostní vidění.

1.5 Pokračování v Novém Zákoně

Spatřujeme-li takto výpovědi st. zákona o stvoření a jejich úzký vztah k spásnému působení Božímu, vyplývají pak důsledky, jež mají význam i pro novozákonní víru.

1.51 Otec Ježíše Krista - pán stvoření

ve starém zákoně se neformulují a nepromýšlejí výpovědi o stvoření jen pro ně samé. Mají i služebnou funkci. S theologií stvoření je postaveno Boží spásokorné a záchrané konání na pevný, spolehlivý základ a posunuto do dalekých rozměrů; Bůh, jenž v dějinách zachraňuje, přináší spásu, je též Bůh, jenž stvořil svět a jeho řád.

I zvěstování spásy v Novém Zákoně staví na této důvěře. Svědectvím pro to je Ježíšovo radostné zvolání; velebím tě, Otče, Pane nebe i země, žes tyto věci skryl před moudrými a učenými a žes je zjevil maličkým; ano, Otče, protože se ti tak zalíbilo. Vše je mi dáno od mého Otce... (Mt 11,25..). Křesťanské chápání stvoření nemůže tuto souvislost pomínout.

1.52 Důvod stvoření - v trojjediném Bohu

pakliže národ Izraelský získával a prohluboval své chápání stvoření a tvořivého působení Boha vždy ve světle svých dějin s Bohem, jenž přináší spásu, pak z toho vyplývá důležitá zásada; zvěstování tvůrčího činu Boha vyvěrá ze zvěstování spásného činu Boha. Z prohloubení poznání Boha a obrazu Boha muselo a musí proto padnout i světlo na chápání víry v stvoření. Proto je zcela oprávněno, ba vyžadováno, aby v novozákonní obci zjevení Boží Ježíše Krista objasnilo představu stvoření a aby později rozvinutý trinitářský obraz Boha křesťanské theologie byl začleněn (vnesen) do výpovědí o stvoření.

Základy pro to existují v Novém zákoně samotném.

"pro nás existuje jen jediný Bůh; otec, od něhož vše pochází a pro něhož jsme my; a jeden pán, Ježíš Kristus, skrze něhož vše existuje a skrze něhož jsme i my." (Kor 8,6). Jako pokračující komentář k tomu zní Kol 1,15 ff: "On je obraz neviditelného Boha, prvorozený ze všeho tvorstva. Vždyť v něm bylo stvořeno všechno na zemi i na nebi; viditelné i neviditelné; ať jsou to trůny nebo panstva, nebo knížectva nebo mocnosti; vše je stvořeno skrze něho a pro něho. On stojí v čele všeho a vše má v něm své trvání."

Je jasné, že zde je získán náběh k ještě jednou prohloubenému chápání faktu stvoření.

Právě odtud mohla vést rozvíjená víra v trojjediného Boha k poznání, že toto stvoření je - byť i jen chabý - odlesk trojjediného božského života samého. to mohlo ještě víc osvětlit, že Boží láska je základní pohnutkou aktu stvoření a že stvoření zůstává nutně na Bohu odkázáno ve vztahu k Němu.

2. PŘEDSTAVY IZRAELE O STVOŘENÍ

Starozákonní Boží lid (národ) učinil, jak se ukázalo, výpovědi o stvoření především v jeho vztahu k dějinám spásy, jež prožil se svým Bohem. přesto nepohlížel Jahvův národ na otázku po tom, co se událo, jak se stvoření uskutečnilo, jako na nepodstatnou. To se ukazuje již na tom, že se pokoušel odpovědět na tuto otázku rozličnými způsoby. podstatné rysy této odpovědi chceme zde vylíčit.

2.1 O n o "j a k" b o ž í h o t v ů r č í h o č i n u - "p ř ů b ě h" s t v o ř e n í

2.1.1 tvůrčí čin Boží - jako nevysvětlitelné tajemství

Je nápadné, že kněžská zpráva o stvoření si nevytváří zcela nové pojmy pro zprávu o Božím tvůrčím činu. spíš přebírá pojmy a formulace, jež byly používány před ní. Autor - jak se zdá - ví, že stojí v řadě, v níž jiní před ním, Izraelité i neizraelité stvoření vylíčili, připouští svým hlasem ke slovu spolu ostatní hlasy, theologicky to lze vyložit tak, že se nedomníval, že by stvořitelské dílo mohl vysvětlit a objasnit.

Způsob jeho líčení to - jak se zdá -, potvrzuje. Autor Gen 1 podává zprávu tak, že čtenář, jestliže klade textu určité otázky po průběhu stvoření, stane spíš před nevyzpytatelným a nepochopitelným působením Boha než před uspokojivými informacemi.

Tak lze pozorovat, že stvoření světla a hvězd spolu nesouhlasí; dvakrát dochází k rozdělení světla a tmy a dvakrát se od toho odvozuje den a noc (srv. Gen 1,4násl. a Gen 1,14-18). Kromě toho se neříká výslovně, že Bůh stvořil tmu a původní vodstvo. vědomě je dále ponecháno napětí, jež existuje mezi - podle stvoření - dovolenou rostlinnou potravou pro člověka a ~~zvíře a masem~~ ~~potravou, ve světě, jež možno zažít~~ (srv. Gen 1,29). *masem zvířat*

Tak ponechává autor leccos, jak se zdá, vědomě nevysvětleno a neosobuje si právo, že může popsat začátky přesně.

Dále se autor zdržuje vlastního úsudku o stvoření. Je pozoruhodné, že nechává Boha - Tvůrce vyslovit; stvoření je dobré. Bohu samému přísluší tento úsudek.

Tato zdrženlivost "je rys, jenž vládne v celém líčení a jenž je bezprostředním výrazem základního postoje: rys zůstat stát před pravdami, jež nejsou zpřístupňovány lidskému duchu, jenž se táže na počátek, vznik, původ." (C. Westermann: Genesis, 1967).

Fakt Božího působení je silně a jasně vyzdvihován; jak to Bůh dělal, zůstává skryto, utajeno. Zde je člověku odepřeno přesné poznání.

Zachování tajemnosti v Božím tvůrčím díle slouží jistě i obrazná řeč, jak je jí používáno nejen vypravěčem Gen 1, ale i v ostatních izraelských výpovědích o stvoření.

2.12 tvůrčí akti Boha jako "utváření" světa

S touto záležitostí, ponechat ono "jak" božího tvůrčího konání v nevyzpytatelnou, souvisí asi v tom, že zde není pokus o vyličení počátku světa jako takového, že se spíše líčí stvoření jako utváření světa.

a: ještě ne

Nepřímo je vyjadřováno utváření světa Bohem zprvu ve stylové podobě onoho "ještě ne". Vypravěč mluví o různých jevech stvoření, jež tím "ještě nebyly", jimž však tvůrčí utváření Boha dalo existenci.

Tento způsob výpovědi je zřetelně zvolen na počátku tzv. jahvistického sdělení o stvoření: "Když Bůh, pán, stvořil nebe a zemi, tu ještě nebyla na zemi žádná stepní křovina a polní plodiny ještě nevzcházely na poli, neboť Bůh ještě neseslal déšť na zemi a nebylo člověka, jenž by zemi obdělal. (Gen 2,4b-5)

Stylová forma "ještě ne" je prastará a též mimobiblický opis tvůrčího procesu (srv. 1,21 epos "Enuma Eliš").

Ono "ještě ne" neříká nic o tom, zda bylo něco předtím a co to mohlo být. Nesmí to být chápáno tak, jako by ^{byl} chtěl pisatel už tehdy nahodit a zodpovědět problém "stvoření z ničeho". Vypravěč má na mysli Boží tvořivé a pořádající působení, nikoli předtím ležící nic.

b: vyjádřeno jako řád chaosu

I za Gen 1 se skrývá tato představa. Formule "ještě ne" ovšem chybí. Na její místo nastoupilo pojmenování chaosu.

Mythicky zbarvenými pojmy tohuwabonu (pustý a prázdný) a chosak (tma) a tehom (pra-vody) je chaos popisován.

O utváření světa se však v tomto textu mluví kladně. To je vyjádřeno ve slovech "rozdělit, oddělit" a v příslušném Božím konání. Ze smíšené chaotické látky (hmoty) se stává takto správná, chtěná podoba a řád všeho stávajícího.

Jako utvářející konání je třeba nahlížet okamžiky, v nichž Bůh odděluje světlo od tmy (srv. Gen 1,4), zřídí pevnou klenbu jako dělící zeď mezi horními a spodními vodami (srv. Gen 1,6...) a vody pod nebem shromáždí na jedno místo (Gen 1,9).

c: vyličené v obraze boje s chaosem

Utváření světa naznačuje i mýtus o boji s chaosem. Tvoří vzdálené pozadí pro představu Jahvova oddělovacího působení v Gen 1, ozývá se však častěji ve své obrazotvornosti i přímo. Nestvůra chaosu, jež je Bohem Izraele bez námahy zkrocena, má ještě stará jména: rahab, leviathan, tannin (drak), (mořský) had nebo prostě jam (moře).

"Tys svou silou rozpoltil moře, rozdrtil na vodě draka. Tys potřel hlavy leviathanovy; dals je za pokrm žralokům." (Ž 74,13f).

2.13 Tvůrčí akt Boha jako konání a působení

Tvořivé konání Boha se ve starém zákoně vyjadřuje ve velmi lidských představách a slovech.

1: konání, ne plození

Jsou užívány především pojmy naznačující ~~plození~~ tvoření, čin. Myšlenka stvoření jako nějakého dělání, jako božího činu vylučuje představu, jako by svět vzešel z Boha plozením, jakoby sám od sebe "vytékal" proto byly ve starém zákoně odmítnuty staroorientální názory o vzniku světa zrozením nebo řadou zrození ve spojitosti s božími genealogiemi, nebo jich alespoň nebylo použito.

V každém případě připomíná ještě básnická obrazná řeč takové představy: "Než byly zrozeny hory a vznikla země, a svět, od věčnosti do věčnosti jsi ty, o Bože! (Ž 90,2). Kněžský spis zná sice pojetí stvoření jako posloupnost původu, když říká: "Toto je historie původu nebe a země", obrací se však ihned proti ní - a celé líčení je na to zaměřeno - když pokračuje: "Když byly

stvořeny". (Gen 2,4).

vznik světa zplozením nebo zrozením bohů nebyl pro Jahvovu víru uskutečnitelný. Jeho představa o stvoření je orientována spásně-historicky, zná tedy konání, nikoli plození, jež uskutečňuje Bůh.

2: představeno v řemeslných obrazech

Tvůrčí konání Boha se v biblickém líčení často označuje střízlivým slovem "dělati". Tento výraz se obvykle používá pro lidskou činnost a značí normálně zhotovení, vyrobení a působení. Bližší podrobnosti o procesu stvoření nelze z tohoto obecného pojmu seznat. Jasně vyznává, že Bůh se stává činným, zůstává však stát před tajemstvím jeho konání.

To je např. zřejmé při vypravování o stvoření člověka v kněžském spise. Říká jen, že Bůh udělal člověka. Jakým způsobem to učinil, je ponecháno plně v temnotě.

Toto udělání je rozmanitě obrazně blíže určeno. I při tom se objevují výrazy, jež jsou převzaty z lidské činnosti; "vytvářeti" či "formovati", "založiti", "postavit stavbu". Tím, že byly vysloveny o Božím tvořivém působení, jsou tyto pojmy přestaveny a přitom v jistém smyslu zbaveny jejich bezprostřední obraznosti.

Tak je v Gen 2,7 vyjádřeno, že Jahve stvořil či zformoval člověka z hlíny, jak o tom vypovídá řeč stvoření v okolním světě Izraele, nejzřetelněji asi o egyptském bohu Chnumovi (srv.1.22). výraz "stvořit, ztvárnit" se pak přenáší i na ostatní díla stvoření. Bůh stvoří zvířata (srv.Gen 2,19), světlo (srv.Iz 45,7), hory (srv.Am 4,13), lidské srdce (srv.Ž 33,15). Tak nabývá pojem postupně významu "stvořit" a může vyjádřit, že Jahve stvořil celý kosmos (srv.Jer 10,16).

Jiná obrazná představa byla přijata se slovem "založit".

Znamená kladení základů, na nichž spočívá stavební dílo, pevné zakotvení stavby. Tak "zakládá" Jahve zemi (srv.Ž 24,2) podle starého obrazu světa na oceánských vodách (srv. skicu biblic. obrazu světa v seš.3.21).

Mudroslovná nauka se svým smyslem pro plánované a řádu odpovídající ohápe stvořené ráda jako dobře promyšlené stavební dílo, jež zřídil Bůh (srv.Přisl. 8,25-29); vše je postaveno na správném místě, upevněno a opatřeno zajištěním.

Obraz o stavbě je možná zamýšlen i tehdy, když Jahve "vystaví" (vzdělá) z "žebrá" Adamova ženu (srv.Gen 2,22), v případě, že obraznost nevybledla už k pouhému "vytvořiti".

v době exilu, v níž má kněžské vyprávění o stvoření svůj původ, jsou chápány různé výrazy již o stvoření Božím konáním velmi jednotně.

2.14 Čin Božího stvoření ve slově

Vedle představy stvoření činem je ve Starém zákoně zcela jiná: Bůh přivádí všechno (existující) k bytí svým slovem. Řekne a stane se; věci vzniknou.

Bylo by možno se domnívat, že ve "stvoření slovem" je tu výpověď, jež je božím lidem staré umluvy vlastní a že mohla být jenom jím samým formulována. I zde mluví Izrael s ostatními národy převážně společnou řečí.

Hymnus ze země dvou řek (Mezopotamie) říká o bohu měsíce Nanna: "vznáší-li se tvé slovo na nebi jako vítr, přináší zemi bohatství pokrmu a nápoje; jestliže se snese na zem, dá hojnost trávy; tvým slovem vzkvétají a tuční stáda, život bují." Dle toho dospěly národy v sousedství Izraele též k výpovědi o stvoření skrze slovo (nebo; k výkladu stvoření slovem). Jasně egyptské texty pocházejí ovšem z relativně pozdější doby.

1: - to oznamuje

Sdělení o tvůrčím aktu Boha "účinném slově" se vynořují v Jahvo-
vě národě relativně pozdě. O stvoření činem se hovoří mnohem dříve. Když Bůh při svém tvůrčím konání mluví, nemá toto slovo zprvu vlastní tvůrčí sílu, ale oznamuje a zdůvodňuje, co Bůh činí.

Taková představa o božím slově, jež provází akt stvoření, nalézá se ještě v kněžském sdělení, když Bůh oznamuje stvoření člověka a tak říká je zdůvodňuje úlohou, jež je člověku přisouzena.

2: - to má účinnost

Zcela jiné je však pojetí o slově pána, když se v Gen 1 a prvých pěti děl stvoření říká: Bůh promluvil a stalo se." při stvoření nebeských světél a nebes je ovšem řeč o Božím činu, který následuje příkaz stvoření. Ale zde se asi řazením vedle sebe pouze naznačuje, jaký účinek má slovo Boží. tvůrčí slovo Boží tvoří samo; nemusí být teprve Bohem (prováděno) naplňováno.

Kněžský spis není v tomto svém pojetí osamocen v Starém zákoně. podobné představy se vyskytují např. u deutero-Izaiáše ne bo v Žalmech (srv. Iz 44,27 či Žalm 33,6-9).

při tomto pohledu na samo tvořící slovo záleží zejména na přesné shodě mezi příkazem a působením; a tak se stalo, v něm se ukazuje tvořivá moc slova zřetelně, nepotřebuje žádného doplnění.

Se svým pojetím není kněžský spis ojedinělý ve starém zákoně. Podobné představy nalézáme např. u deuteroisaiáše, nebo v žalmech. (srv. Iz 44,27 nebo Ž 33,6.9).

Tato představa o stvoření slovem působí dále až do Nového zákona. vykonává svůj vliv, když je Ježíš označován jako tvůrčí Slovo Boha; "všechno povstalo skrze ně (Slovo - Logos) a bez něho nepovstalo nic z toho, co povstalo" (Jan 1,3).

3: oznamuje Boží suverenitu

S představou o "stvoření slovem" je položen velmi důležitý důraz v theolog. chápání světa. Boží svoboda a nezávislost, jeho vědomé plánování a chtění je tím zdůrazněno. Jeho absolutní disponování, jež nezná námahy, stává se očividné; mínění, že země nebo vody nebo jiná oblast kosmu mají tvořivé síly ze sebe samy, se odmítá.

"Ne už čin ruky spojuje Boha a svět, nýbrž slovo stojí mezi Bohem a světem; odděluje, ale i obě spojuje. Tak ukazuje slovo svět zcela silně takový, jaký je: jako stvoření Boha. poněkud přehnaně vyjádřeno, jde kněžskému spisu (kterému tak velice záleží na rozlišování věcí) při interpretaci slova adekvátně o rozlišení Boha a světa."

2.15 Akt Božího stvoření jako "vytváření"

Vylíčení kněžského spisu však nechtělo nahradit stvoření činem stvořením slovem a onen náhled vyřadit jako nedostatečný. ponechává výroky o Božím konání, přiznává jim tedy pravou sílu výpovědi. Ba, používá dokonce zvláštního výrazu pro Boží konání; bará - "stvořiti".

1. jež je neporovnatelné

výraz "bará" znamenalo původně asi "krájet, odlučovat". v starém zákoně je používáno jen ve smyslu "stvořiti" a je vždy vyhrazeno Bohu. Tak se odmítá ztotožnění tvořivého konání Boha s řemeslnou činností, jež se nabízí při výrazech "udělat, formovat". Tento výraz bará podtrhuje svobodné a neporovnatelné

tvoření Boha, zdůrazňuje tedy tak jako výpověď o stvoření slo-
vem, Boží suverenitu. Tím je zároveň vyjádřena snaha, vyzved-
nout zvláštnost a jedinečnost Božího působení.

2: - jež utváří a přináší něco nového

Stvoření z ničeho není tímto slovem nebo jeho použitím asi
zprvu vysloveno. používá se ho při komplexu všeho stvořeného.
(země a nebe, Gen 1,1) nebo při jednotlivých dílech stvoření,
např. u člověka (srv. Gen 1,27), při větru (srv. Am 4,13) a mraků
(srv. Iz 4,5). při tomto použití nepřesahuje se věcně "dělat" a
může se chápat jako utváření stávajícího. To lze dokonce, když
je řeč o přeměně přírody (Iz 41,18-20). Na druhé straně ne-
lze myslet už na existující materii, říká-li se, že Jahve stvo-
ří tmu, zlo a příchod spásy;

"Stvořím světlo a tmu, přivedím spásu a stvořím zlo. Já, pán
jsem to, jenž vše působím. Rosu dejte nebesa snůry a oblaka
deštěte spravedlnost! Nechť se země otevře a ať vzejde spása!
Já, pán, jsem to stvořil!" (Iz 45,7 násl.).

3. - co je bez předpokladu

I když stvoření není přímo vysloveno z ničeho, ponechává se mu
v kněžském spisu natolik prostotu, že Jahve něco tvoří, co před
tím tu ještě nebylo, je nové a nemá zapotřebí předpokladů.

I první slovo bible "na počátku (stvořil Bůh nebe i zemi)" ne-
vypovídá sice samo o sobě ještě nic, že Bůh stvořil svět z ni-
čeho. přece však se zde mluví o absolutním začátku Božího tvo-
řivého působení. Problém, bylo-li už předtím něco, se naproti
tomu pisatel kněžského spisu přímo nezabývá. "To, oč mu jde,
není (to), že nebe a země měly začátek, nýbrž to, že stvoření
nebe a země je počátkem veškerých dějin." Bereme-li v úvahu to,
že starý zákon "uvádí o Bohu jen výpovědi, v nichž se objevuje
nepodroben žádné předem dané podmínce a též žádnou podmínkou
neovlivněn", pak značí Bohem způsobený počátek dějin začátek
bez předem daných věcí, bez "něčeho, co už před Božím činem po-
čátku mělo nějak mimobožskou existenci." Tak mohla vzniknout
klasická formulace z pozdní doby starého zákona: "prosím, dítě,
pohleď k nebi a na zemi a viz vše, co je, pomni, že Bůh tyto
věci nestvořil ze jsoucího (2. Mal. 7,28).

Tak je při pohledu na celek již připraveno, co s filosof. pojmovostí mohlo být vysloveno v církevním učení jako "stvoření z ničeho", tj. bez již stávajícího bytí. Toto "stvoření z ničeho" zdůrazňuje přísnou transcendenci Boha a jeho podstatnou rozdílnost od všeho stvořeného, jeho naprostou nadřazenost nad světem a moc pocházející z něho samého, ale i jeho příklon k světu v přízni a bezdůvodné dobrotě. On daroval světu jeho bytí, je boží, ale není Bůh. Kdo se postaví na půdu tohoto učení, důvěřuje tomu, jenž je první a poslední (Iz 44,6), "jenž oživuje mrtvé a tvoří z ničeho" (Řím 4,17).

2.2 Člověk ve stvoření Božím

Zvláštní místo dle starozákonního pojetí zaujímá člověk uvnitř stvoření; obě vyličení stvoření na začátku Bible jej staví na konec (Gen 1), příp. do středu (Gen 2) stvořených bytostí. Jiné texty vyzdvihují rozdílně jeho postavení.

Obě první kapitoly Genese skýtají rozdílný obraz člověka; Gen 1 ukazuje obraz člověka vysostného, vladařského ražení (jež se vyskytuje opět v Ž 8). V Gen 2 vykazuje člověk spíše rysy slabosti a vratkosti (viz Job).

2.21 Representant a zástupce Boží

Obraz člověka z kněžského spisu o stvoření je vykreslen slavným slovem: "Řekl pak Bůh: Učiňme člověka k obrazu našemu, nám podobného; Ať panuje nad rybami, nad ptáky v povětří, nad zvířaty a všemi šelmami a nad plazy, jež se pohybují na zemi. A stvořil Bůh člověka k obrazu svému, k obrazu Božímu stvořil jej, jako muže a ženu stvořil je." (Gen 1,27) veliká otázka, s níž se k tomuto textu odedávna obracíme zní: v čem je člověk obrazem Božím, jak má být chápána jeho podobnost s Bohem?

Církevní theologie od té doby většinou rozlišovala "obraz" a "podoba". Obrazem Božím je prý člověk v přirozené rovině svou duchovní přirozeností; jeho podoba je jako nadpřirozená podobnost ve stavu milosti. Jisté má taková spekulace svou cenu a objasňuje, čím je člověk před Bohem. Vkládá však výpovědi, jež byly získány z pozdějšího celkového nazírání na lidské bytí do starozákonních pojmů.

"Člověk je" - tak smí být výpověď Gen 1 asi vykládána - "stvořen jako obraz Boha. Obraz Boží reprezentuje ve Starém orientě Boha a zastupuje jej; "jedná i zastupuje Boha a je nositelem jeho moci." použito na podobnost člověka s Bohem, plyne z tohoto pojetí obrazu následující: Člověk je označen jako reprezentant a zástupce Boha na této zemi. Bůh se chce skrze něho ukázat a vykonávat svou vladařskou moc. proto je na něj přenesena důrazně slovem Božím vláda nad veškerými stvořenými bytostmi a celou zemí. Tím je ovšem člověku udělena i starost a zodpovědnost za všechny, kdož jsou podřízeni jeho pravomoci. Jako správce Boží, jenž se stará o svá stvoření, nemůže se této úloze vyhnout. Boží příkaz, svěřený člověku, není zrušen jeho hříchem. (Gen 9,1-6) Je od Adama předáván jeho potomkům" (Gen 5,1-3).

2.22 Slabý, ale přec bezpečný v Bohu

Jiný obraz člověku podává jahvista. zdůrazňuje slabost a vrtkavost, protože je člověk stvořen z pozemské látky a z dechu života, jenž mu byl vdechnut Bohem a činí z něj teprve živou bytost.

Jahve může tento obživující dech vzít zpět, jak se praví v Ž 104, jenž tuto myšlenku dále rozvádí.

"skryješ-li svou tvář, budou se rmoutit; odejmeš-li jim dech, zhynou a v prach svůj se navrátí" (Ž 104,29).

Zřejmě je kreslen tento jahvistův obraz člověka již s ohledem na budoucí událost hříchu. Vyjádřil tím důležitý aspekt lidské existence, totiž utrpení, slabost a zranitelnost. zcela však není zapomenuta ani druhá stránka lidské velikosti a vládcovství, jak např. ukazuje scéna s pojmenováním zvířat (Gen 2, 19 n). Nesmí se beztak přehlédnout, že jahvista vidí slabého člověka v ruce Boha, chtějícího spásu, v nichž je i v bezpečí.

2.23 v napětí mezi velikostí a slabostí

poslední redaktor pentateuchu ponechal obě verze o stvoření člověka, ba přiřadil je přímo k sobě. Nebojí se napětí, jež je tím dáno. Ize mít za to, že spatřoval v souhře obou těchto pojetí podstatně vyjádřenou stvořenou existenci člověka, a proto nechtěl žádné postrádat.

2.3 stvoření jako zachování světa

svět vděčí za svou existenci zcela Bohu. závisí trvale na jeho tvůrčím působení. závisí zcela od něho, zdali zanikne nebo potrvá. starý zákon je však přesvědčen, že tento svět je chráněn Boží věrností.

2.31 svět - trvale závislý na Bohu

Tak jako Bůh vše stvořil, tak může i zrušit existenci stávajícího, aniž by ztratil něco ze své velikosti nebo byl někomu povinen skládat účty. to, co existuje, je z titulu své stvořenosti nejen podrobeno pomíječnosti, ale Jahve mu může i bytí odejmout. "Když jsi založil zemi, nebe je dílem tvých rukou. Zaniknou, ty však zůstaneš; rozpadnou se jako šat. Ty je měníš jako šaty a oni přejdou. Ty jsi mezitím stále týž, tvé roky nekončí nikdy." (Ž 102,26n). Nejzřetelněji se to poznává na živých bytostech; když Bůh odejme svůj dech "pak hynou a obrátí se znovu v prach." (Ž 104,29).

2.32 svět - zachováván Bohem

vedle toho existuje pro starozákonního člověka ještě jiná zkušenost, že totiž Jahve zachovává svět a bytosti v jejich existenci. pečuje o to, aby se svět nezřítíl zpět do chaosu. nedovolí, aby moře vystoupilo ze svých hranic a udržuje základy země v jejich trvání. řád světa a jeho trvání je jeho dílo. pečuje o všechny živé bytosti.

"Kdysi přikryly vody zemi jako roucho i na horách stály vody. před tvým žehráním prchly, před tvým hromovým hlasem ulekane ustoupily. vystoupily na hory, klesly dolů do údolí, k místu, jež jsi jim určil. stanovil jsi hranici, kterou nesmějí překročit; už nesmějí pokrýt zemi... Jak četná jsou tvá díla, pane! stvořil jsi je v moudrosti, země je naplněna tvým vlastnictvím. zde je moře, tak velké a obsáhlé, v něm nespočetné hemžení. živočichové, velcí i malí! Lodi tam plují, mořský drak, jež jsi stvořil, aby si tam hrál. Všichni čekají na tebe, že jim dáš v pravý čas pokrm. dáš-li jim, seberou jej, otevřeš-li svou dlaň, nasytí se dobrého. (ze Ž 104).

Kniha Moudrosti dává toto zdůvodnění pro zachovné působení Boha: "Neboť miluješ vše, co je a neopovrhneš ničím, co jsi stvořil; neboť kdybys byl něco nenáviděl, nebyl bys to stvořil.

Jak by mohlo něco být - trvat, kdybys to nechtěl, nebo jak bys mohl zachovávat, co nebylo tebou povoláno k životu. (Moudr. 11, 24n). podle toho zahrnuje stvoření už i vůli, aby stvoření trvalo.

To lze vyčíst i z líčení stvoření kněžského spisu. Nejde v něm prostě o vznik světa. Jde tu o to, aby zdůrazněním řádu daného Bohem byla dodána vyhnancům odvaha, že Bůh uchovává, co stvořil (srv. 1.43,2).

Ještě víc je upřesňující zrak na zachování světa v úmluvě Noemově. (Gen 9). Je obsahem této úmluvy, vždyť přináší Boží příslib, že se svět nemá zřítit zpět v chaos, ani tím ohrožením, jež samo o sobě spočívá v hříchu člověka.

2.33 Zachování světa - tvůrčí čin a tvůrčí klid Boha

Ze Bůh zachovává svou věrností svět v jeho bytí, to vidíme zdůvodněno v písmu všeobecně trvajícím tvůrčím působením Božím. Možná, že toto přesvědčení nalézá výraz i v představě kněžského spisu o sobotním klidu.

1. Čteme-li žalmy a Deutero-izaiáše, nabýváme dojmu, že Bůh svou činností uchovává stvoření. Toto jeho záchovné jednání je tvůrčí působení, avšak nejeví se ~~trvale~~ jako trvale opět a opět uskutečňované stvoření. To, co jednou udělal, udržuje (uchovává) spíše Jahve navzdory všem naléhajícím mocnostem pomíjejícího, smrti, zániku, a ohrožení.

Tak vyznává Nehemiáš: Jahve, tys jediný, tys stvořil nebe, nejsvrchnější nebesa a jejich vojsko, zemi a vše, co se na ní nalézá, moře a vše, co je v nich. Vše udržuješ při životě, vojska nebes se před tebou klaní." (Neh 9,6).

2. Chápeme-li s prvními kapitolami Gen svět takto, že zůstává zachován v bytí řádem daným Bohem, pak budeme moci spatřovat i v "sobotním klidu" Boha v kněžské zprávě důvod a potvrzení dalšího trvání světa. protože se zachovává (světí) sedmého dne, zahajuje jakoby dějiny člověka. Zakládá sedmidenní týden a tím i rozhodný řád, životní rytmus s jehož zachováním se Boží lid hlásil k moonému Bohu chtějícímu spásu.

2.4 Víra ve stvoření v chvále Boha

výpovědi o stvoření světa v Bibli chtějí zajisté podat zprávu o vzniku světa. víc však slouží chvále Boha. velebit Boha Izraele, vyzvednout jeho moc, moudrost a rozhled, jeho vznešenost, nadřazenost a jedinečnost, byl podstatný důvod pojmout ji do představ víry Jahvova národa. Tak jsou žalmy, zejména chvalo zpěvy, plny narážek na boží tvořivé působení. Obzvláště hymny (srv. Ž 8, 104) se ujímají toho námětu.

Nový zákon v této tradici pokračuje. Je zachycena v apoštolském vyznání víry. I zde je "stvořitel nebe i země" uznalým velebením Otce, o němž mluví krédo.

To však by mělo být při používání výpovědi o stvoření zachyceno. chtějí být nejprve velebením Boha, jenž vše učinil, nikoli exaktním popisem způsobu, jak svět vznikl. Božímu národu se nejeví nutné pro jeho víru vědět přesně, jak svět povstal, jak to pán vše udělal, ale to se mu jeví důležité: "velký a nádherný jsi, pane, podivuhodný, silný, nedostižný. Tvé veškeré stvoření nechť ti slouží. Tyš promluvil a bylo tu. Dech jsi vyslal a on budoval; nikdo nemůže tvému slovu odolat. Hory i s vodami kolísají v základech, skály před tebou roztávají jako vosk. K těm však, kteří se tě bojí, jsi milosrdný" (Jdt 16,13n).

2.5 Úk o l y i

1. Kterým zvláštním slovem se ve starém zákoně popisuje tvořivé působení Boha?
2. Čtete Ž 8 a Koh 3,20f. popište dle těchto textů a dle obou vyprávění o stvoření v Gen 1 a 2 a napínavý obraz člověka starého zákona.
3. příležitostně bylo řečeno, že biblická víra ve stvoření nakonec umožnila technické využití světa a tím i rozvoj techniky. Rozveďte, jak a zdali lze tuto myšlenku zdůvodnit podle výkladu tohoto skriptu.

3. BIBLICKÁ VÍRA VE STVOŘENÍ A MODERNÍ POZNÁNÍ PŘÍRODY

To, co bylo dosud řečeno, ukázalo, že biblické výpovědi o stvoření měly svůj nejvlastnější cíl ve chvále Boha a v přiznání se k jeho spásonosné moci. Kdo zná toto stanovení cíle, bude moci zvládnout problém, jenž byl položen přírodovědným poznáním světa věřícímu člověku a teologii, zejména v novém věku: odporují výpovědi o stvoření světa poznání o universálním vývoji, evoluci stávajícího? Mají výpovědi písma o vzniku kosmu trvalý význam či se staly ve zcela změněném obraze světa bezvýznamnými? Nebo lze vyloupnout z těchto výpovědí trvalé jádro prvků podmíněných obrazem světa?

3.1 S t v o ř e n í a v z n i k v e s t a r á m o b r a z e s v ě t a

K otázce, oč vlastně biblickým výpovědím o stvoření a vzniku světa šlo, může poskytnout nábožensko-historická úvaha důležitý příspěvek.

3.1.1 MÝTY O STVOŘENÍ A VZNIKU V OKOLNÍM SVĚTĚ IZRAELE

Stará líčení o začátcích světa nebo jednotlivých bytostí, jak byla v okolním světě Izraele a dlouho před jeho dobou živá, nehovoří jen o stvoření, nýbrž i o vzniku světa. v obou těchto způsobech vyjádření nebyl spatřován rozdíl. Nelze také rozhodnout, které z obou pojetí existovalo dříve než druhé. S oběma se občas střetáváme současně, i když se v okolním světě Izraele hovořilo téměř vždy pouze o stvoření světa a člověka. Neexistuje asi důkaz prot to, že by oba způsoby řeči o začátcích kosmu či lidstva byly stařeny proti sobě. I v náboženstvích, jež znají jednoho Boha jako tvůrce, nepřestaly existovat mýty o vzniku, v nichž svět jakoby vznikl sám od sebe z "praprvků", nýbrž žily spolu s mýty o stvoření dále. Problém, jenž by učinil nutným rozhodnutí mezi vznikem nebo stvořením, ještě pro tento svět představ, neexistuje.

3.12 Mýty o stvoření a vzniku ve službách všeho, co existuje

Proč je tato otázka nezaměstnávala? Problém, jež měl člověk v mýtických pýpovědích o vzniku světa zvládnout, nebyl v tom, získat rozumu odpovídající jasno o průběhu vzniku světa. Spočíval spíš v zajištění toho, co je, vlastní existence, jakož i celého světa a jeho řádu (uspořádání). Mýtům o stvoření se připisovala síla zaručovat stabilitu a trvalost kosmu právě tím, že se mýty přednášely v kulturní slavnosti.

Proto bylo při babylonské novoroční oslavě, na níž se každoročně oslavovalo obnovení všech věcí, recitováno epické líčení o stvoření světa.

Oba způsoby, mýtus o vzniku a o stvoření, měly tak tuto stejnou funkci. Jiné úvahy ustupovaly za touto velkou záležitostí zajištění světa a všeho bytí do pozadí. Nezbytný je tedy těmto starým vyličením vztah k přítomnosti, k tomu, co nyní existuje.

3.13 Izraelská víra ve stvoření - základ důvěry ve spásu

Tento cíl lze, jak již bylo porůznu naznačeno, vyčíst ještě i ve zprávě o stvoření v Gen 1. pevnost(stálost) řádu a dění tohoto světa má zde být představena jako výsledek dobrého stvořitelského působení Boha. Autor ovšem sahá po tomto motivu jen, aby jej představil(přeměnil) na základě své víry v Jahveho. postaví jej do služeb spásně dějinné věci, Jahve bude stát i v přítomnosti i v budoucnu za příslibem spásy a nenechá jej zaniknout. Konkrétně; učiní z Izraele opět velký národ a přivede ho ze zajetí babylonského opět do vlasti(srv. 1.43,2). Tak se podílí i autor vyprávění o stvoření na péči o zajištění bytí, s níž se setkal v okolním světě Izraele. Liší se však od něho v mnoha způsobech. - Nezná vznik a stvoření od bohů.

Celé stvoření světa není spojeno se vznikem bohů, kosmogonie není smíšena s theogonií. Stvořené je přísně odděleno od tvůrce.

- Neexistuje žádný vznik světa z boha.

Tím nemohou být dva druhy vzniku - stvoření bohem a vznik z prvků - zharmonisovány v jedné pantheistické představě.

- Nikde není naznačeno, že by jeho zpráva o stvoření byla reci-

tována na kultovní oslavě, aby se tím zajistilo trvání světa.

Izraelovi to nebylo zapotřebí. Věděl, že svět je ve spásné vůli Boha v bezpečí. Tak se stává kněžská zpráva svědectvím o Bohu, který chce spasit a pro něho. Poněvadž se ví, že stvoření je neneseno Božím působením a v něm že je v bezpečí, nemusela se světu vždy připisovat Boží moc, jak tomu bylo ve starém orientě.

3.14 víra ve stvoření - otevřená (přístupná) idejí o vzniku světa

Z cíle, jaký si klade autor Gen 1 je ještě jednou jasné, že jeho rozhodující zájem nebyl zaměřen na jednotlivé rysy vzniku světa. Jedno základní rozhodnutí bylo pro něj nezvratné; každý člověk, jenž jako on věří v osobního Boha, musí hovořit o stvoření světa. Tak vylučuje autor Gen 1 vše, co není na představě o vzniku světa slučitelné s tímto základním rozhodnutím. Jeho vyličení neznamena ostatně definitivní rozhodnutí o určitém průběhu stvoření.

Ukazuje navíc dokonce snad již cestu, na níž pro věřícího budou moci být uvedeny v soulad stvoření a vznik. V jeho vyprávění se totiž najdou stopy řeči o vzniku světa; řekl také Bůh; "zazelenej se země zelení; bylinami, které se rozmnožují semeny, a ovocným stromovým rozmanitého druhu, které na zemi ponese plody se semeny." A stalo se tak; země vydala zeleň... (Gen 1,11n). To se opakuje při stvoření živočichů země. Když pak v tomto líčení přece sám Bůh tvoří živočichy, ukazuje se v tom ono plynulé prolínání představ o stvoření a vzniku (srv. Gen 1,24n). Bytosti vznikají z příkazu a z ruky Boha - stvořitele. Zde lze možná poznat náběh pro možnost moderního chápání; vznik světa může být interpretován jako vývoj toho, co bylo už jednou stvořeno.

3.2 stvoření a evoluce

3.21 víra ve stvoření a přírodní vědy v kolisi?

Nemůže být přirozeně řeč o tom, že by stará líčení stvoření včetně biblického byla znala problematiku evoluce a pokoušela se ji vyřešit. Tato otázka byla položena se vznikem moderního

přírodovědeckého myšlení. potíže vznikly tím, že biblické způsoby líčení byly chápány mnohdy doslova, a vznik všech věcí a tvorů byl chápán jako osobní akt stvořitele. Navíc se věřilo, že i obraz světa, jenž stojí za biblickými výpovědmi je zaručen pro víru. podle toho, co zde dosud bylo řečeno, mohlo by být jasné, že závaznost výpovědí o stvoření nesmí být hledána v tomto směru.

3.22 základní představa přírodní vědy

Není možné v tomto sešitě obsáhnout, co říká přírodověda ve svých odvětvích a směrech k vývoji a evoluci. Zdá se, že společný obsah dnešních představ o vývoji a evoluci spočívá v každém případě v tom, že z daného vzniká nové a že tento proces je chápán všeobecně jako vývoj k vyššímu stadiu. "pathos víry ve vývoj spočívá právě v tom, že vyšší vzniká z nižšího vývojem dle přírodní zákonitosti."¹⁾ - rozumí se samo sebou, že evoluce předpokládá něco existujícího. vývoj z ničeho není myslitelný.

1. vývoj kosmu

pro dnešní přírodovědu platí jako bezpečné poznání, že se svět a tvorové vyvinuli z jednoho, jakkoli představovaného stadia. v tomto vývoji působí zákony, jež jsou již v předešlém daném stavu (přítomny) a působí dále ve více či méně dlouhých časových obdobích.

"není jisté, ale dnes velmi pravděpodobné, že je celý kosmos starý asi 4-5 miliard let. žádná známá zkušenost nám nebrání mít za to, že celý kosmos začal tehdy existovat." - ¹⁾

přírodovědecky vzato se zdá být nemožné jít za toto počáteční stadium, tedy např. činit výpovědi o vzniku hmoty, o světě, jenž předcházel našemu světu a o způsobu přechodu od tohoto k onomu, protože poznané přírodní zákony jsou právě vzaty ze světa našich zkušeností a jen na nich je lze ověřit. Tak nemůže přírodověda v žádném případě prokázat nekonečné trvání světa prostředky, jež jí jsou k dispozici.

1) Karl Friedr von Weizsäcker; Entwicklung i der Natur ...

2. Evoluce živoucího

počátky života nejsou - nazýváno přírodovědecky - ještě plně prozkoumány. přece však je jisté, že se organické látky, přímí nositelé života (základní látky živé bílkoviny, aminokyseliny) mohly vyvinout během vývoje. "od kambria (začínající asi před 600 mil. lety) až do dneška je poměrně nepřerušovaná proměna forem skutečností, kterou lze pozorovat. protože neznáme živé bytosti než jako potomky bytostí jim podobných, je nasnadě závěr, že tento řetěz forem je zároveň i řetězem původu. v této všeobecnosti je nauka o původu dnes zcela nesporná."¹⁾ do tohoto řetězu vývoje je zahrnut i vznik člověka, i když jeho duchovní existence není tak snadno odůvodnitelná z předcházejícího vývoje.

3.23 víra ve stvoření a představa o vývoji - žádná alternativa

Tyto přírodovědné poznatky ve vztahu k evoluci činí potíže jen těm křesťanům, kteří berou, jak se to dlouho dělo i uvnitř nauky církve, biblické zprávy o stvoření v jednotlivostech doslova a považují je za historické zprávy o vzniku světa. Leč moderní biblická věda učila vidět - jak ukazuje i tento sešit - že výpovědi písma o stvoření nechtě jí být přírodovědeckými výpověďmi. proto nemohou být výpovědi o stvoření a výsledky přírodovědy spolu srovnávány nebo dokonce proti sobě stavěny; tak málo, jak tomu může být u básně o hvězdném nebi a astronom. vzorci.

pro věřícího není žádnou potíží přijmout názor, že Bůh dal světu počátek a zároveň při tom do něho vložil všechny zákony, jež řídí evoluci. Bylo by chybné si představovat, že by musel Bůh vždy zasahovat do světa, jmile vznikne něco nového (např. nový druh živočicha se vyvine nebo se utvoří nebeské těleso). "Není možné vřazovat Boha do vnitrosvětových příčin, nýbrž je nutné ho chápat jako nosnou moc ve všem (nade vším)"¹⁾. Je-li

2) Jos. Ratzinger; Stvoření (v Lexikonu pro teologii a církev)

Bůh chápán jako nosná síla a poslední důvod bytí (jsoucna), pak nemluví ani víra proti vývoji světa, říká-li, že je určován Bohem.

"Stvoření světa zásadně nevylučuje" - to by se mohlo právem po předešlých výkladech říci - "vývoj v biologickém smyslu i jako vznikání nových druhů z imanentních sil." Odpovídá to možná dokonce správně chápané víře ve stvoření - totiž přijmout myšlenku, že Bůh netvoří to, co může vzniknout vývojem.

3.24 ú k o l y :

1. při doslovném chápání biblické výpovědi o stvoření musí dojít k rozporu s přírodovědnými představami o kosmu a vzniku světa. zkuste si ujasnit, v čem tyto rozpory mohou spočívat.
2. I víra církve se musí vzhledem k novým profánně-vědeckým nebo theologickým poznatkům vyvíjet. Tak rozhodnutí papežské biblické komise z 1909 (které, jako jemu podobné, neznamená konečnou závaznost) obráží theologický smysl, jehož se dnešní církve vzdala.

uvádíme tento text: "Lze mít pochybnosti o historickém slovním smyslu, kde jde o fakta, jež se vyprávějí v počátečních kapitolách Genese a jež se dotýkají základů křesťanské víry; jako mezi jinými stvoření všech věcí Bohem na počátku času, zvláštní stvoření člověka, stvoření první ženy z prvního člověka, jednota lidského pokolení? ... Odpověď: Ne.

Čtete k tomu z konstituce o zjevení 2. Vatikana č.12. Na které ze zde jmenovaných zásad výkladu Bible není asi v citovaném rozhodnutí biblické komise brán ohled?

4. VÍRA VE STVOŘENÍ A VÍRA V KONEC SVĚTA (ČASU)

Otázka po začátku je vnitřně příbuzná s otázkou po cíli a konci. Tak ani Izrael nevyvinul své představy o počátku světa nezávisle na svých představách o konci a cíli světa. Ze svých zkušeností s Bohem ptal se po obou. Aniž se pokusíme o celkový pohled, mají být načrtnuty zde ještě (zčásti s odvoláním na seš. XII. a na seš. XIV.) některé důležité představy starého zákona o poslední budoucnosti světa.

4.1 K o n e c s v ě t a a d o v r š e n í s v ě t a z h l e d í s k a s t a r ě h o z á k o n a

4.11 Ohrožení světa hříchem

Izrael zná představu, že Bůh, jestliže v "den páně" povstane proti svým nepřátelům, vtáhne i svět do tohoto soudu. Proto nezapomíná na možnost, že svět pomine.

Zejména v apokalyptických textech a i v takových starozákonních pasážích, jež jsou na cestě k apokalyptice (srv. Iz 13,24-27; Joel 13) je naskicován obraz o Božím trestajícím soudu, jenž připomíná zánik světa.

V těchto představách vězá nejen vědění, že existující svět je pomíjející, ale i zde již zmíněná představa, že Bůh to, co stvořil, může opět odvolat z existence. Žije v nich zkušenost Izraele, že země a její tvorové mohou být postiženy z viny člověka Božím trestem. Hříchem člověka se stává existence světa sporná, nikoli však tím, že by se Bohu nedostávalo moci nebo vůle jej zachovat.

4.12 zánik světa na základě hříchu - obnovení světa na základě Boží věrnosti

Z toho vyplývají v očích starozákonního Božího národa dvě konsekvence:

1. Kvůli lidské vině se musí vážně počítat se zánikem stávajícího stvoření. Vždyť Izrael zažil ve své historii, jak sám ztrosko-

tal vlastní vinou, jak se octl na pokraji zkázy. Jak si představit možný zájtek, byla otevřená otázka. Odpovídající (patřičná) líčení kreslí pád do chaosu, protože síly nebe budou otřeseny a nebeská tělesa se vyšinou ze svých drah. Vedle toho nebo s tím jsou spojeny obrazy o velké vodě podobné potopě nebo o zničení ohněm. Obě jsou převzaty z okruhu obrazné řeči Božího soudu a říkají v podstatě jen to, že Jahve ten zánik, jestliže nastane, přivodí na soudě, je to přiznání se k moeně a neúplatně jednajícímu Bohu.

2. Druhý důsledek je ještě významnější. Izrael nesměl mít za to, že lidské selhání činí Boží sliby neplatnými. proto si udržoval svá očekávání spásy pro veškeru budoucnost (srv. seš. XII.). proto nebyl ani s to věřit, že by příslib daný se stvořením, jenž je v úmluvě Noemově zvláště zajištěn a obnoven, vyšel nazmar. proto očekával Izrael - jestliže by už byl zánik světa jako následek lidské viny nevyhnutelný - nové nebe a novou zemi.

Slib nové budoucnosti světa může, kde se poprvé objevuje, být ještě chápán v tom smyslu, že Bůh ve svém tvůrčím působení obnoví svět ve prospěch svého národa.

"Neboť já utvořím nebesa nová a zemi novou, a nebude vzpomínáno toho, co minulo, aniž to vstoupí komu na mysl. Ale radovat se a plesat budete na věky z toho, co já utvořím. Neboť, aj, přetvořím Jerusalem v jásot a lid jeho v radost." (IZ 65,17n).

Tato představa se však v pozdně židovské apokalyptice brzy pojímá tak, že se očekává po universální kosmické katastrofě rovněž tak universální kosmická obnova. jako eschatologická naděje vydává takové očekávání svědectví o tom, že Boží národ staré úmluvy bral skutečnost stvoření jako osvědčení svého Boha velmi vážně, takže (on - národ) musel očekávat i Boží dovršující spásné působení jako obnovení světa.

4.2 Nové stvoření světa a člověka v Kristu

Starozákonní představy universální obnovy světa přešly i do Nového zákona. "A spatřil jsem nové nebe a novou zemi, neboť první nebe a první země pominuly, i moře již není." (Zj. 21,1). Druhý dopis petrův mluví o zániku světa ohněm, nabádá k "svaté proměně a zbožnosti" a říká, "protože tedy to vše se rozpustí, jací máte být v svatém obcování a v zbožnosti a jak máte očekávat a urychlovat příchod dne páně, kdy se nebesa ohněm rozpustí a základy žářem roztaví. Očekáváme však podle jeho zaslíbení nová nebesa a novou zemi, kde bude přebývat spravedlnost." (2. petr 3,11-13).

O obnovení člověka mluví s důrazem Pavel, když popisuje nové stvoření: "Je-li tedy kdo v Kristu, je nové stvoření. Staré řády pominuly, hle, vše se obnovilo." (2. Kor 5,17). Paralelní výpověď k tomu se nalézá v Gal 6,15, kde se současně praví, že už nikoli staré řády, nýbrž již jen ve víře přijatá obnova člověka Bohem je rozhodující: "Neboť ani obřízka, ani neobřízka nic není, nýbrž jen nové stvoření." Jeho myšlenky působí v Ef a Kol obrazem o novém, v Kristu stvořeném člověku dále.

"... máte se obnovit ve svém duchovním smýšlení a obléci člověka nového stvořeného podle Boha v pravé spravedlnosti a svatosti." (Ef 4,23-24).

"Neobelhávejte se vespolek, vždyť jste svlékli ze sebe starého člověka s jeho skutky a oblékli jste člověka nového, jenž se stále zdokonaluje v poznání podle obrazu svého stvořitele." (Kol 3,9-10).

Zde stojí v centru eschatologické naděje na nové stvoření (utvoření) člověka, jenž se stane skutečností v Kristu.

Pavel zná i "kosmickou dimenzi" dokonání spásy, kterou však pojímá právě jako účast stvoření jako na vznešenosti obnoveného člověka. "Vždyť i tvorstvo očekává s touhou zjevení synů Božích. Neboť marnosti bylo poddáno tvorstvo, nikoli dobrovolně, nýbrž dle vůle toho, jenž je poddal s nadějí, že i to tvorstvo bude osvobozeno od poroby porušení ke svobodě a slávě dítek Božích." (Řím 8,19-21).

4.3 Bůh spásy jako zakladatel a
dovršitel světa

Ze všeho, co v tomto sešitě bylo řečeno, mohlo se ukázat, že výpovědi o stvoření jakož výpovědi o dovršení světa mají důležité místo ve vyznání víry starozákonního a novozákonního národa Božího. Národ, jenž zažil Boha jako absolutního pána své spásy, musel a musí s vírou vyznávat v tomto Bohu i zakladatele historie a své spásy, musel a musí s vírou vyznávat v tomto Bohu i zakladatele a dovršitele tohoto světa.

Kdo jako tento národ v Boha věří, vděčí mu za vlastní existenci, ba za skutečnost celého světa a může se mu s důvěrou odevzdávat a odevzdat, protože ví, že tento Bůh, oshotný spasit, působí a zachovává vše, co je a co se děje.

V Boha věří jen ten v plném smyslu, kdo vyznává, že Bůh stvořil svět.

- - - - -